

OFFICIAL PRESS RELEASE

12 Áokosi 2020

Tu'utu'uni ki he Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga

Na'e tali 'e he Poate 'a e kau Talēkita 'o e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga' hili 'enau fakataha 'i he 'aho 5 'o 'Aokosi 2020, ke kei hoko atu pē 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue fakapa'anga lolotonga' 'a ia 'oku hā atu 'i lalo'. 'Oku fakataumu'a eni ke ngāue'aki 'a e hulu 'i he pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē, ke nō atu ki he ngaahi sekitoa fakatupu' pea mo tokoni'i e 'ekonōmika 'a e fonua' mei he ngaahi uesia 'o e COVID-19.

- a. Ke hoko atu pē hono ta'etotongi 'a e tupu (interest) 'i he ngaahi 'akauni pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē (Exchange Settlement Account) 'oku fakahū 'i he Pangikē Pule' (zero interest rate policy).
- e. Ke 'oua 'e toe ma'ulalo hifo 'i he peseti 'e 80 'a e lahi e ngaahi nō 'oku tuku atu 'e he ngaahi pangikē 'o fakahoa ki he lahi 'o 'enau ngaahi fakahū pa'anga' (loans/deposit ratio).
- f. Ke tu'uma'u pē 'a e lahi 'o e pa'anga 'a e ngaahi pangikē fakakomēsiale', 'a ia 'oku tu'utu'uni fakalao ke tauhi 'i he Pangikē Pule' (Statutory Reserve Deposit) 'i he peseti 'e 10.
- h. Ke tauhi pē 'a e tu'unga 'o e hikihiki 'i he totongi 'o e ngaahi koloa' (inflation reference rate) ke 'oua na'a laka hake he peseti 'e 5.
- i. Muimui'i ofi 'a e lahi 'o e pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē, pea holoki e peseti 'oku tu'utu'uni fakalao ke tauhi 'i he Pangikē Pule' (SRD) 'oka fiema'u.
- k. Vakai'i 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a e pa'anga tefito 'a e ngaahi pangikē ke fe'unga, pea liliu 'a e tu'utu'uni lolotonga' 'i ha taimi 'e fiema'u ai.
- l. Fakafaingofua'i 'a e ngaahi tu'utu'uni fekau'aki mo e fetongi pa'anga muli' 'i ha taimi 'e fiema'u ai.
- m. Hokohoko atu pē 'a e founa lolotonga ki hono fakatau 'a e ngaahi pōnite 'a e Pule'anga'.
- n. Tauhi 'a e fetu'utaki vāofi mo e ngaahi kautaha fakapa'anga' ke fakapapau'i 'oku nau 'i ha tu'unga mateuteu fe'unga.
- ng. Hoko atu pē hono faka'ata kitu'a 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'a e Pangikē Pule' 'aki hono fakahā atu 'i he ngaahi fanongonongo tuku atu ki he kakai 'o e fonua'.
- o. Muimui'i ofi 'a e ngaahi uesia 'o e mafola fakamāmani lahi 'a e COVID-19 'i he ngaahi ngāue fakapa'anga' telia ha ngaahi faka'ilonga 'o ha tu'ulaveangofua.
- p. Fakapapau'i 'oku hokohoko atu pē 'a e talangofua 'a e ngaahi pangikē mo e ngaahi kautaha fakapa'anga' 'oku 'ikai ko ha pangikē ki he ngaahi tu'utu'uni Fakapule'anga fekau'aki mo e COVID-19, pea 'i he taimi tatau 'oku kei fakahoko pe 'a e ngaahi ngāue fakapa'anga' ki he kakai 'o e fonua'.

Na'e fakahā 'e he Kōvana 'o e Pangikē Pule', Sione Ngongo Kioa, na'e 'ikai ke longomo'ui 'a e ngaahi ngāue faka'ekonōmika' 'i he māhina ó Mē 2020 hangē ko ia 'oku fa'a angamaheni 'aki he ngaahi ta'u kimu'a' 'i hono faka'ilonga'i 'a e ngaahi Sāpate Fakamē, Sāpate Faée, mo e Sāpate Tamai'. Óku makatu'unga pē foki 'a e si'isi'i ange 'a e ngaahi ngāue faka'ekonōmika' mei he ngaahi fakatapatupui fakalotofonua fekau'aki mo e COVID-19, pehē ki hono tāpuni á e kau'āfonua mei he fefolau'aki'. Í he éne pehē, 'oku kei holo pē á e tupu 'i he sekitoa ó e ngaahi ngāue' koe'uhi' kuo íkai ke toe 'i ai ha pāsese tūta mai, pea holo mo e ngaahi fiemaú taautaha'. Kaekehe, naé kake hake á e ngaahi ngāue í he tafa'aki ki he ngoue', vaotātā mo e toutai' makatu'unga mei he lahi ange á e ngoue na'e uta atu ki muli', mo e tupu á e ngaahi nō langa'.

Óku kei malu pē 'a e fai fatongia 'a e ngaahi pangikē, 'o poupou ki ai 'a e mālohi 'o 'enau pa'anga tefito', pehē ki he'enau ngaahi tupu' (profits). Na'e holo 'a e lahi 'o e ngaahi fakahū pa'anga' ne tuku atu' 'i hono fakahoa ki he lahi 'o e ngaahi nō (loans/deposit ratio), mei he peseti 'e 81.3 ki he peseti 'e 80.5 í he māhina' ni, makatu'unga mei he lahi ange á e tupu e ngaahi fakahū pa'anga' í he tupu 'o e ngaahi nō. 'Oku kei mā'olunga si'i pē eni 'i he peseti 'e 80 kuo tu'utu'uni 'e he Pangikē Pule'. Kaekehe, 'oku kei lahi pē 'a e hulu 'i he pa'anga ngāue (liquidity) 'a e ngaahi pangikē, 'a ia 'oku malava ke hokohoko atu pē 'a hono nō atu ki tu'a'. Na'e holo 'a e 'avalisi 'a e totongi tupu 'i he nō mo e fakahū pa'anga' (weighted average interest rate spread) 'i he māhina' ó Mē 2020 'aki 'a e poini peseti 'e 13.57, pea 'i he ta'u' 'aki 'a e poini peseti 'e 39.30 ki he peseti 'e 5.70.

Na'e tupu 'a e tu'unga 'o e pa'anga talifaki 'i muli' (foreign reserves) 'i he māhina' 'aki 'a e \$14.5 miliona, pea 'i he ta'u ki Mē 2020 'aki 'a e \$21.3 miliona. Na'e makatu'unga 'a e tupu ko eni mei' he hū mai 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga ki he TC Haloti mo e tokateu ki he COVID-19.

Na'e holo 'a e tu'unga 'o e totongi koloa fakalūkufua' í he māhina 'aki 'a e peseti 'e 0.4, makatu'unga mei he holo 'a e ngaahi totongi koloa hū mai mei muli' 'aki 'a e peseti 'e 1.2 ó lahi ange í he tupu 'a e ngaahi totongi koloa fakalotofonua' 'aki 'a e peseti 'e 0.7. 'I he ta'u' ki Mē 2020, na'e hiki 'a e tu'unga 'o e totongi koloa fakalūkufua' 'aki 'a e peseti 'e 0.1, 'a ia 'oku ma'ulalo ange ia 'i he tupu peseti 'e 1.6 'i Mē 2019, mo e tupu peseti 'e 1.3 'i 'Epeleli 2020. Naé hiki á e totongi ó e ngaahi koloa hū mai mei muli', 'o makatu'unga mei he hiki á e totongi ki he koloa me'akai' kae kei holo pē 'a e ngaahi totongi koloa fakalotofonua' 'i he ta'u' tupu mei he holo 'a e totongi 'o e Kava Tonga'.

'Oku 'amanaki foki 'e uesia 'a e 'ekonōmika' tupu mei he mafola fakamāmani lahi 'a e COVID-19, 'a ia 'e malava ke holo ai 'a e tupu faka'ekonōmika 'a e fonua' 'i he ta'u fakapa'anga lolotonga'. Ka neongo ia, 'oku fakafuofua 'e 'i he tu'unga fakafiemālie pē 'a e pa'anga talifaki 'i muli' 'o lahi ange 'i he māhina 'e 3 'o e koloa hū mai'. 'Oku fakafuofua 'e hiki hake mo e ngaahi totongi koloa' kā 'e kei ma'ulalo pē 'i he peseti 'e 5. Ko e ngaahi pangikē 'oku 'i he tu'unga fakafiemālie pē mo 'enau ngaahi ngāue' pea kei hulu pē mo 'enau pa'anga ngāue'. 'Oku mātu'aki tokanga 'a e Pangikē Pule' ki hono muimui'i ofi 'a e ola 'o e ngaahi ngāue faka'ekonōmika' mo fakapa'anga', pea mateuteu ke liliu 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakapa'anga lolotonga' 'o ka fiema'u ke pukepuke 'aki 'a e ma'uma'uluta fakalotofonua' mo fakatu'apule'anga', pea ke tokoni foki ki he tupu faka'ekonōmika'.

Ki ha ngaahi fakamatala fakaikiiki kātaki 'o fetu'utaki ki he:

Tafa'aki 'Ekonōmika

Telefoni: (676) 24 057

Fax: (676) 24201

Email: nrbt@reservebank.to